

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

OM DEN DANSKE ULV

Til en danske Ulvs Historie findes kun et ringe og tilmed meget spredt, maaske endda ikke altid helt paalideligt Material, men Bricka har Ret, naar han siger, at "for ret at forstaa Forskellen mellem Fortiden og Nutiden, maa ogsaa denne Side af Sagen opklares; enhver vi et indse, hvilken vidt forskellig Kolorit Livet faar, enten Ulvens Hysten lyder i Vinternatten eller Dampvognens Piben skingrer gennem Luften. "

At Ulven har levet baade paa Øerne og i Jylland fremgaar baade af Stednavne og af skriftlige Efterretninger. I den katolske Tid var det paalagt Klostrene at afholde Ulvejagter, og som omtalt skulde Kongerne fra Ældgammel Tid sørge for, at Rovvildtet ikke tog Overhaand; Undersaatterne maatte svare en Skat hertil. 1513 ophævedes Ulveskatten paa Sjælland, men Ulven havde da vistnok længe været udryddet paa Øen. Troels-Lund omtaler ganske vist en fransk Rejsendes Forundring i 1652 over de mange Galger paa Sjælland, hvor Ulve og Tyve hang Side om Side. Denne Skik stammede fra Frode Fredegods Paabud om, at to- og firbenede Ransmænd skulde straffes ens. I Udlandet benyttede man Bælgene, og den franske Rejsende er forbavset over, at Bælgen ikke var taget af Ulvene her, hvilket maaske gør hans Udtalelse sikrere. Ogsaa fra anden side er omtrent samtidig talt om den mærkelige Skik at hænge Ulven op med Skindet paa. Men i 1652 var Ulven for længst udryddet paa Øerne, og Manden har rimeligvis forvekslet Landsdelene. Tidligere kom dog undertiden Ulve til Sjælland over Isen fra Skaane, således i den strenge Vinter 1357, men Kong Valdemar paabød 16. April 1357 afholdt Jagter paa dem, saa de udryddedes. Det er muligt, at der er kommet Ulve til Sjælland i den ret strenge Vinter 1651, da Frostene var saa haard i Vinter- og Foraarstiden, at Rugen mange Steder maatte pløjes om, men sandsynligt er det ikke. Troen paa at vi kunde faa en Invasion fra Skaane holdt sig længe; endnu saa sent som i 1740 forlød det ved Hove, at en Rulle Vildt skulde "være paa Isen til Skaane obertrølen" og 16 Ulve være kommet derfra hertil, men Skovridderen kunde forsikre, at Stranden ikke nogen Dag til Ende havde været tilfrossen paa det Sted, hvor Overfarten skulde have fundet Sted, og at der ikke var set Spor af Ulve i Sneen.

Ulven maa antages at være udryddet tidligt paa Øerne, men i Jylland holdt den sig længe. Under Frederik den Første skal det være lykkedes saa nogenlunde at faa den udryddet, men der omtales dog Ulve fra Vejleegnen i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede; en Bondekone, som i sin Svangerskabsperiode mødte en Ulv i Skoven ved Vejle, lovede, at om hun slap fra den, skulde Barnet, hun gik med, indvies til Herrens Tjeneste. Om Ulven har søgt at angribe hende, vides ikke, men det var en almindelig udbredt Tro, at de især overfaldt svangre Kvinder. Hun slap fra den, og Barnet, hun fødte, var Rektor, senere Præst i Ribe, Jens Pedersen Grundet.

Ordene i den Københavnske Reces af 1537 "dog skal Ulvejagt blive ved Magt", viser, at den frie Jagt paa dem ikke har været noget nyt, og tyder paa, at der har været Ulve; maaske er Ulvenes Antal steget under Grevefejden, men i de mange fredelige aar, der fulgte efter, der de rimeligvis blevet holdt ret kraftigt nede. 1552 beordrede Kongen Lensmændene i Kalø Len, Aarhus Stift, Silkeborg, "Skaldelborg", Aakær Aalborg, Hald, Koldinghus, Hønborg, Aastrup og Lundenes Len til at skaffe de "allersmæste" Ulveunger, som de kunde faa i deres Len, helst hvis de kan faa dem, endnu før de kan se. Skindet skulde straks tages af dem og tørres, men ikke beredes. Befalingen viser, at Ulvene kastede deres Unger først i Maj efter vor nuværende Kalender, og at der ikke kan have været særlig mange af dem, siden der skal skaffes Ulveunder fra snart sagt hele Nørrejylland. Paa den anden Side var man den Gang forsynlig, Lensmændene havde ikke god Hjælp paa Jagtens Omraade, selv om de ved en saadan Lejlighed nok kunde regne med Bønderne, og Kongen kan jo have haft Brug for meget Pelsværk. Nogle Ulve har der dog været, thi Aaret efter fik Embedsmanden paa Aalborghus kongelig Ordre til at anstille Ulvejagt paa belejlig Tid af Aaret, da Ulvene

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

gjorde Kongens Undersaatter i Nørrejylland stor Skade paa Kvæget. Bønderne skulde derfor, naar og hvor Embedsmanden tilsagde dem, møde med Vaaben og Væрге og være de Ulvefogeder, han ansatte, lydige. Hvo som blev hjemme eller ikke var Ulvefogeden lydig, skulde, om han var Kronens Tjener, bøde 6 Mark til Kongen eller om han var Adelen den samme Sum til sit Herskab, og desuden straffes som ulydig. Befalingen omfattede kun Aalborg Len, hvor der vel ogsaa var særlig gode Tilholdssteder for Ulvene. I den lange Periode efter Grevefejden, hvor Jylland var fri for Invasion af fremmede Krigsfolk, har Ulvene næppe gjort megen skade. Bønderne klagede i disse Aar gentagne Gange over Rævene, baade i Jylland og paa Øerne, og havde Ulven været blot nogenlunde talrig, var der vel ogsaa indløbet Klager over den. Slangen siger ogsaa, at siden Frederik den Førstes Tid var det rart, at Jyderne saa dennem der udi Landet. Men med den urolige Periode 1617 – 60 fulgte alle Krigens Rædsler og ogsaa Ulvene. Da de kejserlige Tropper forlod Jylland i 1629, var de taget saa stærkt til i denne Landsdel, at Kongen beordrede enhver, der havde Jagttrettighed, til at levere 3 Ulveskind aarlig i tre Aar paa Tøjhuset, hvilket satte deres Tal stærkt ned igen; Slangen mener, at man burde "derved have holdt ved i tre Gange tre Aar. Thi da havde det været venteligt, at derved havde de blevet ganske udryddet." Befalingen omfattede Proprietærgodset, men naturligvis er de ogsaa blevet jaget paa Krongodset.

Efter Svenskekrigen tog de stærkt til. Hertugdømmerne husede dengang de fleste Ulve og deres Skadelighed var saa stor, at det ved Forordningen 25. September 1650 blev paabudt at afholde en almindelig Ulvejagt hvert Aar i December Maaned, naar Frosten var indtraadt. En saadan Ulvejagt krævede imidlertid et meget stort Apparat og kunde kun holdes, naar Moserne var tilfrosne, saa Resultatet blev ikke godt, og der gik mange Aar før Ulvenes Antal blev sat væsentligt ned her.

Nord for Kongeaen skal der altsaa have været færre. Jan Pasek siger 1659, at Ulve findes ikke i Nørrejylland, fordi det var bestemt i Loven, at alle Beboerne, baade i Byerne og paa Landet, over Hals og Hoved skulde styrte ud af deres Huse, saa snart de saa en Ulv, og forfølge den, til de enten havde slaaet den ihjel, druknet eller fanget den. De flaaede den ikke, men hængte den i en svær Jernlænke op i en Galge eller et Træ og lod den hænge til kun knoglerne var tilbage. Ulvene fik ikke Lov at formere sig, ja end ikke at sove roligt om Natten – han tænker vel paa Selvskud, Sakse og natlig Anstands Jagt ved Aadsel – og Bestanden kunne ikke fornyes, thi kun ad den Snævring, der findes mellem Havene – han mener Sønderjylland – kunde det lykkes dem at snige sig ind i Nørrejylland. Pasek opholdt sig mest i Østjylland, hvor der var færrest Ulve, og han kan, som Bricka siger, have bedømt Antallet efter Forholdene i Polen. Men rimeligst er det, at han har Ret, at der virkelig ikke var mange Ulve endnu den gang. Adskilligt tyder derpaa. Da Antallet sted, blev Grunden hertil naturligvis diskuteret, og Bøndernes Overvejelser resulterede i en fast Tro paa, at Polakkerne havde haft tæmmende Ulve med herop, for at de skulde opspore, hvor Landbierne havde gemt deres Værdisager; og da Polakkerne, som Bønder af bitter Erfaring ikke havde nogen god Tro til, forlod Landet, skulde de have sluppet Ulvene løs, for at de kunde ødelægge Kreaturerne.

Imidlertid havde Polakkerne ikke Hunde, end mindre Ulve med sig her til Landet, hvor der i øvrigt næppe var mange Værdisager at opsnuse, selv om der var flest i Jylland. I Datidens Litteratur omtales Ulven i øvrigt ikke; Bricka mener, at det kan skrives paa Patriotismens Regning; et Land, der berømmes for sin frugtbare Herlighed, maa officielt ikke huse saadanne Skadedyr. Det tyder dog snarere paa, at her virkelig ikke var mange, rent bortset fra, at de jo kun fandtes i Jylland. Ræven, Ulvens nære Slægtning, omtales dog. Men efter Svenskekrigen og i den sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede, da Fattigdommen bredte sig, da Indbyggerantallet aftog og en Række haarde Vintre forøgede Elendigheden, blev Ulvene talrigere og deres Skadelighed følelig.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

1665 klagede Overjægermester Hahn over, at han af Mangel paa Jægeriets Redskab ikke kunde skaffe det fornødne Vildt yil Hofholdningen og holde Ulvene, der gjorde saa stor Skade i Jylland, nede. Kongen bevilgede ham derfor som foran omtalt indtil videre al Oldengæld, som faldt af de kgl. Skove overalt i Danmark, for saa vidt den ikke var bortforundt til andre. Han maatte med Skovriderne og de Amtsbetjente, der plejede at fore staa det, selv lade brænde Svin paa disse Skove, og "for hvis han i saa Maade oppebringer og igen til Jægeriets Nødvendighed udgiver, gøre os aarlig Rigtighed og Regnskab paa vort Skatkammer". Amtsbetjentene skulde holde Kontraregistre og sammen med Skovriderne nyde Hælften af de Brandpenge, som faldt paa ethvert Sted, "og skal bemeldte vores Overjægermester mod samme Oldensgælds Oppebørsel og Nydelse, som foreskrevet staar, være forpligtet at forskaffe of vedligeholde Jægeriets Redskab, saa og vores Hofspisning med fornødent Vildt forsyne, vores Dyrehave igen besætte og Ulvene i Jylland tilbørlig lade ødelægge og udrydde. Dog at hans Folk derved ingen Proprietarius paa hans Ejendomsjagt og Skytteri nogen Hindring utilbørligen tilføjer. Og at ellers med samme Oldengæld forholdes efter derom udgangne Forordninger, og at det i lige Maade forbliver med den Inspektion, vi vores Overforstmester tilbetroet haver, desligeste at vores Undersaatter ikke derudi besværges end hidtil sædvanligt og retskaffent var."

Det synes ikke, at disse Foranstaltninger gav noget videres Resultat overfor Ulvene. I den strænge Vinter 1674, da baade Bøndernes Kreaturer og Vildtet døde i Mængde af Sult og Kulde, brød Ulvene ind i Fæhusene og Faarestierne. Jo fattigere Befolkningen blev, desto mere mærkedes naturligvis den Skade, Ulvene anrettede, og skønt der vel nok blev gjort noget fra Jagtvæsenets Side for at indskrænke deres Antal, fandt Kongen det dog i 1677 nødvendigt at ansætte en særlig Ulevjæger for Jylland og Slesvig, en Tysker, rimeligvis en Sachser, der hed Johan Tântzer. I Bestallingen er han kaldt Johan Teutzer, men selv skrev han sig Tântzer. Han var underordnet Jægermesteren, men Skovriderne og Skovfogederne skulde personlig hjælpe ham ved Jagterne og Amtmænd og Amtsbetjente stille Heste og Folk til hans Raadighed for at føre Jagttøjet frem. Det var ham tilladt at jage Ulve – ikke andet Vildt – overalt paa Kronens Gods i Jylland of Slesvig, og hvis nogen Proprietær, adelig eller ikke, ønskede hans Hjælp mod Ulvene paa deres Ejendom maatte han yde den, men han skulde meddele det til Jægermesteren. En meget væsentlig Omstændighed var, at han maatte anskaffe det meget kostbare Jagttøj, Lapper og Net paa egen Bekostning. For hver Ulv, der blev fanget eller skudt ved hans Jagter, enten af ham selv eller andre, fik han 2 Skilling af hver Gaard i der Herred, hvor Ulven var dræbt, og desuden maatte han erholde Bælgen. Endelig fik han fri Bolig paa Jægergaarden ved Skanderborg og frit Ildebrændsel, men ikke nogen Løn.

At han under sadanne Betingelser ikke kunde udrette meget er indlysende. Selv om der maaske nok paa den Tid var flere Ulve end nogen Sinde før – i den kendte Tid – eller senere, var der dog langt fra nok til, at han kunde skaffe sig et Levebrød af at jage dem, naar han kun fik Folk til at føre Jagttøjet frem, men ikke maatte tilsige Bønderne til de store Klappjagter, som kunde give er virkeligt stort Udbytte. Det var derfor ikke saa mærkeligt, at han, frivilligt eller tvunget, i 1685 opgav Stillingen som Ulvejæger med et bitters Ønske om, at andre maatte have bedre Held.

Det væsentligste Minde om Tântzer er hans nu ret sjældne Bog: Der Dianen hohe und niedere Jagdgeheimnusz, som udkom i København 1682 – 89 og som bl. a. Kongen købte for 12 Rdl. 4 Rdl, for hvert af de tre Bind. Bogen, hvis fulde Titel er ligesaa lang som Bogen er bred, fortæller lidt om, hvorledes han jagede Ulvene. Han siger, at han er Ulvens Arvefjende, fordi den tager Vildt og Husdyr, at han har forfulgt den saa godt han kunde, og naar Resultat ikke er blevet bedre, skyldes det snarere den forbandede Ulv end ham. Derefter beskriver han Ulvegaarden, et lille Areal, indhegnet med et ikke mindre end 7 Al. Højt Stakit;

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
 Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
 Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

gennem Ulvegaarden var lagt flere Veje – Ulven fulgte gerne en Vej – og ved Ind- og Udgangene var det Porte, som stod aabne Sommeren igennem, for at Ulven kunde vænnes til at gaa ind til de udlagte Aadsler.

Fangsten skete kun om Vinteren – han fik jo selv Bælgene – og naar den skulde gaa for sig, blev en Messingtraad fastgjort fra Portene til Aadslet, saa Portene faldt i, naar Ulven sled i Lokkemaden. Der maatte mindst være to Porte, thi Ulven var listig og gik ikke gerne ind i en Indhegning, som der ikke ogsaa var Udgang fra. Naturligvis kunde der ogsaa bygges et lille Hus ved Portene og et Par Jagtbetjente holde Vagt i det for at lukke Portene, naar Ulven var gaaet ind i Gaarden.

Desuden fangedes Ulven i Ulvegrave, firkantede 6 – 7 Al. Dybe og ligesaa brede Huller i Jorden, beklædt med Træ for at Ulvene ikke skulde grave sig ud. Midt i Graven stod en Stolpe, som ragede noget op over Jordoverfladen, og til den var der bundet Lokkemad, et Aadsel, en stegt Gaas eller et levende Lokkedyr, et Lam eller en Gris. Graven var dækket med lette Falddøre, hvorover der var lagt Løv, Kviste, Sne el. lign. Ulvegravene blev anlagt paa øde Steder, sædvanlig over en Korsvej, fordi Ulvene som sagt gerne fulgte Vejene, og naar de traadte ud til Lokkemaden, faldt de ned i Graven. Paa Grund af Gravenes Beliggenhed hændte det ikke saa sjældent, af en Vejfarende, enten tilfældigt eller fordi han vilde have fat i den stegte

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Gaas, dumpede ned til en fanget Ulv, hvilket altid vakte meget Jubel. Herhjemme synes det som oftest at have været Omstrippere af begge Køn, Taterkællingerne og andre Løsgængere, der blev fanget i Ulvegravene, og det vides ikke, at der er gjort dem noget af en i Forveien fanget Ulv, vist ikke paa Grund af deres Uappetitlighed, men fordi en fanget Ulv er altfor forskrækket til at angribe; den indskrænker sig til Forsvar. Ulvegrave har været meget anvendt. Der tales om dem fra næsten alle Dele af Jylland – Ulvegrave kan dog ogsaa være Ulvehuler, svarende til Rævegrave – og endnu findes nogle Rester bevarede paa Rugaard ved Grenaa, der i sin Tid ejedes af den ivrige Ulvejæger, Jægermester Arenfeld.

På Rugaard havde man også andre interesser - I 1680'erne førte Jørgen Arenfeldt på Rugård an i den sidste store heksejagt i Jylland. De mistænkte blev smidt i voldgraven ved Rugård. Hvis de flød ovenpå, blev det set som et sikkert tegn på, at de var troldfolk. De blev dømt af godsets egen dommer og udsat for tortur, så de kunne angive andre. Mindst en mand og seks kvinder kom under behandling på Rugård. To kvinder blev brændt på bålet. Først da Jørgen Arenfeldt anklagede nogle velhavende borgerkoner fra Århus, blev han stoppet af højesteret og dømt til at betale store bøder. Kort efter stoppede den danske heksejagt i almindelighed.

Ulvegravene ved Meilgaard blev sløjfede omkring 1830.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Naar Ulven var fanget i Ulvegaarden, løb den forvirret omkring, og undertiden lykkedes det den at grave sig ud under Hegnet eller bide Hul i det, og her gjorde Tántzer, vel sagtens belært af Erfaring, en Opfindelse, der efter hans egen Mening, som han fremsætter med stor Bitterhed, burde have indbragt ham den bedste Stilling i Jylland med Indtægter som af et Grevskab. Skønt Opfindelsen altsaa var meget værdifuld, vilde han dog ikke beholde dem for sig selv; der skulde anbringes Ulvegrave inde i Ulvegaarden; var Ulven først faldet ned i en af dem, var den sikkert fanget. En smart Konkurrent til Indtægten som af et Grevskab kunde have foreslaaet at sætte Sakse, der vel havde fastholdt Ulven ligesaa sikkert.

Ogsaa Sakse og Selvskud blev anvendt; det sidste var i gamle Dage en Armbrøst eller Bue med en Bolt, der var gjort halvmaaneformet for at dække over et større Stykke; senere var det Ildvaaben. Endvidere skød man naturligvis Ulvene paa mere tilfældig Jagt eller ved Aadsler, og endelig tog man i alt Fald i Udlandet Ulven med Hunde; herhjemme omtales fra gammel Tid de svære Ulvehunde, senere ogsaa Vindhundene, som dog maaske ikke er anvendt til Ulvejagt her i Landet. De almindelige Mynder kunde ikke bruges. 1685 nævnes fra Nordjylland, at Hundene ved en Jagt angreb en ganske uskadt Ulv og holdt den fast, til Jægeren kom til og dræbte den; det omtales som utroligt, men sandt, og det blev forebragt Kongen, som kort før i Kolding havde udtalt, at Hundene ikke kunde overvælde en Ulv. – Gift synes ikke at have været anvendt, skønt Tántzer maaske har kendt til Giftlægning fra Sachsen.

Tántzer havde nok hørt, at der skulde eksistere Bøger om Jagten, men han har aldrig læst en saadan Bog, da de skal handle mere om Dyrenes Natur og Egenskaber og om deres Anvendelse i Medicinen end om Jagten paa dem, og han har derfor skrevet sin Bog lige ud af Hoveder. Bibelen har han dog læst; i alt Fald vidste han, at Lamechs Søn, Jubal var Fader til alle dem, der legede paa Harper og Fløjter, og saa maatte han vel ogsaa være Fader til Jægerne, som blæste paa Valdhorn. I øvrigt vides ikke meget om Tántzer, der synes at have begyndt sin danske jagtlige Løbebane som Fuglefænger paa Jægersborg og efter otte Aars Ansættelse som Ulvejæger i Jylland sluttede den som Inspektør ved Vildtbanen paa gammel og ny Amager. Hans Navn er blevet bevaret dennem hans foran nævnte Bog, ikke fra hans Stilling som Ulvejæger, der ikke var særlig stor og vel nærmest kan sammenlignes med Datidens Skovrideres; i hans Bestalling er da ogsaa anført, at han skal "nye Brændsel som andre vore Skovridere". I øvrigt synes han at have været en noget stortalende og selvglad Skyttetype og absolut ikke den overlegne Organisator og Administrator af den jydsk Ulvejagt. Hans Bog er skrevet paa Tysk, men maa dog, trods baade Sprog og Indhold, siges at være vor første danske Jagtbog. Ganske vist har Vitum Bremer 1657 i Hamburg udgivet en Bog, "Fürstliche Jäger Burg", hvis forord er "geschrieben und verfertiget in der weltberuhmten Königlichen Residentz- und See Stadt Copennhagen", medens den Dedicatio (til Kejser Ferdinand, Kong Frederik den Tredje o. m. a.) er givet i København. Forord og Dedicatio fylder omtrent en Fjerdedel af denne lille, ubetydelige Bog.

Tántzers Virksomhed synes ikke at have faaet nogen betydning for Ulvenes Formindskelse i Jylland, og i Slesvig var det ikke bedre. 1681 siges fra Sønderjylland, at Undersaatterne føler sig meget foruroligede over Ulvene og forlanger afholdt Jagter paa dem, da de ellers vil blive deres Ruin; der maa holdes Jagt paa dem hvert Aar, hvis de ikke skal sætte sig fast.

Omtrent samtidig begyndte Christian den Femte at fastsætte Bestemmelser om Ulvejagten i sine Jagtforordninger.

Forordningen 19. februar 1681 omtaler kun Ulvejagten i Art. 8 og nævner blot, at naar Ulvejagten i Jylland ordnes, skal Amtmændene efter Jægermesterens – Arenfeldts – Anmodning lade tilsige alle Kogens og Proprietærernes Bønder og Tjenere til Hjælp; ogsaa Rytterbønderne skal tilsiges, at "de dem alle uden Forevending og Undskyldning til det gemene Bedste hjælper at forrette. Den næste Jagtforordning af 23.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Juni 1683 Art. 15 gentager denne Bestemmelse, men Ulvejagten skal nu efter Aarsens Tid anordnes af Overjægermesteren og der fastsættes en Bøde paa en Rigsort hver Gang for at udeblive efter Tilsigelse; ingen Bonde eller Bondes Bud maatte opholdes over den rette Jagttid, men straks, naar Ulvejagten var til Ende, hjemforloves uden ringeste Betaling. Paa den anden Side maatte ingen under vedbørlig Straf hjemforloves før Jagten var sluttet. – Medens der i Forordningen 1681 tales om Jægermesteren, siges der 1683 Jægermesterne, Brockdorff var i Mellemtiden ansat som Jægermester i den sydlige Del af Nørrejylland og den norlige Del af Sønderjylland.

I aabent Brev af 26 December 1685 angaaende Ulvejagten i Nørrejylland siges, at det er højlig nødvendigt, at den drives med større Kraft end hidtil, og der gives derfor Jægermesterne Ret til at jage efter Ulve overalt, altsaa ogsaa paa Proprietærgodset. Baade Proprietærene og Amtmændene samt Amtsbetjentene skal paa alle de Steder, hvor Jagten passerer, efter Jægermesterens skriftlige Begæring være til Tjeneste med uden Ophold og Forsømmelse at fremskaffe saa mange fir Bønder vogne med tilhørende Heste, som kræves til Jagttøjets og Lappernes Fremføring fra et Sted til et andet, og ellers i paakommende Nødsfald at assistere Jagtbetjentene med Folk og andet. Desuden har Amtmændene, i hver Amt, at anbefale alle de Natmænd, deri findes, at de under høj Straf fører alle luderne til de Steder, som anvises dem; de maa ikke tage deres Hunde med sig paa saadanne Steder eller understaa sig nogen Hinderlistighed ved Luderen at begaa, saa at Ulven ej derved skulde ville trave.

Endelig behandles Ulvejagten meget udførligt i Jagtforordningen 8. December 1688 Art. 31 – 37. Jægermesterne og Landjægeren, som her nævnes for første Gang i en Forordning, sidestillet med Jægermesterne for Ulvejagtens Vedkommende, kunde med Overjægermesterens Videnskab afholde egne Jagter paa Ulvene saa tidt det var fornødent og paa de Steder, der egnede sig bedst for Fangsten – Udtrykket vier, at man fremdeles især fangede Ulvene i Garn ved disse Jagter og ikke skød dem – dog ikke i Høst- og Sædtiden. Ligesom efter Forordningen 1683 skal saavel Kongens som Amts- og Rytter bønder samt Proprietærernes Bønder og Tjenere, ingen undtagelse, tilsiges, saa mange som behøves og til Jagten dygtige er, baade for at komme Jagten til Hjælp med Folk og for at fremføre Jagttøjet med Vogne. Hverken Jægermesterene, Landjægerne eller Amtsbetjentene maatte under fem Rigsdalers straf forskaane nogen Bonde for at møde. Bonden maatte som hidtil ikke opholdes til Ufornødenhed, og for at undgaa Underslæb, skulde Herredsfogederne og Bønderfogederne tilligemed aen af Amtsbetjentene være til Stede for at levere Folkene efter Mandtalslisterne og "ellers Jagtens Drift hjælpe at ordinere og befordre." Bøden for Udeblivelse var nu en halv Rigsdaler, og Pengene skulde leveres Jægermesteren eller Landjægeren til Jagttøjtes Vedligeholdelse. Regnskab herover skulde de paagældende Jagtbedsmænd hvert Aar aflægge til Overjægermesteren. "Dog ville Vi ingenlunde, at vores Undersaatter under denne eller anden Prætext noget med Uret skal afpresses." – I hvert Amt skulde der forordnes 12 bestemte Personer, som af Jægermesterne eller Langjægeren skulde informeres om at omgaaes Jagttøjet og staa for Lapperne, og de skulde følge Jagten, saa længe den i det Amt varer, "paa det de desbedre kan iagttage hvis (=de) Ulve, som udi Driften ere, og ikke, som hidindtil af Ukyndighed sket er, de meste lade undslippe". Der blev tillagt disse 12 Personer 2 Rdl. Hver om Maaneden til deres "Underholdning". Ogsaa Skovridderne og Skovfogederne i det Amt, Jagten holdtes, skulde gaa Jægermesteren og Landjægeren til Haande. Amtmanden skulde være til Stede ved Jagten og paase at alt gik efter Forordningens Bestemmelser.

Derefter gentages Bestemmelserne fra det aabne Brev om Natmændene, kun at Ordet Hinderlistighed er erstattet af Hinder eller Listighed at begaa, saa at Ulven deraf faar Vinden og skyr for at komme. Bestemmelsen viser, at Betjentene sad paa Anstand efter Ulvene eller lagde Sakse for dem ved Aadslerne.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Endelig bestemmer Art. 37, at den som kan fange eller dræbe nogen Ulv paa Proprietærers Grund, enten i Enemærke eller paa Fællig, skal næste Tingsdag bringe den til det Herreds- eller Birketing, under hvilket han har dræbt den, og her skal ulven flaaes og Raden hænges op paa en Plads ved Tinget. Herredsskriveren skal indføre det i Tingbogen, og Herredets eller Birkets Bønder derefter give den paagældende fire Rigsdaler for hver gammel Ulv, en for hver ung. Desuden maa den, der har dræbt Ulven, beholde Bælgen. Den samme Ducør skal gives Skovridere og andre Jagtbetjente, som skyder dem i Kongens Vildtbane, men her må ingen andre skyde dem, medens det var tilladt alle og enhver uden Bøsse at opsøge og fange Ungerne mod den sædvanlige Ducør af en Rigsdaler. Indfandt Bønderne sig ikke inden 8 dage med Pengene til Ducøren paa Herreds- eller Birkekantoret, var Fogeden pligtig at udpante dem for det dobbelte Beløb til Fordel for den, der bragte Ulven.

Rimeligvis maatte enhver skyde Ulve paa Proprietærernes Jorder, men Bestemmelsen kan dog ogsaa fortolkes saaledes, at Proprietærerne kunde give enhver Tilladelse til at skyde Ulve paa deres Grund, medens en saadan Tilladelse ikke maatte gives pa Krongodset.

I Jagtforordningen 18. April 1732 gentages disse Bestemmelser omtrent ordret.

Hvilken Andel Conrad Reventlow har haft i Forordningernes Bestemmelser om Ulvene er ikke undersøgt, men han tog straks efter at være blevet Overjægermester fat paa deres Ødelæggelse. Arenfeld jagede dem i Nørrejylland og 1681 blev Brockdorff ansat som Jægermester i Haderslevhus, Koldinghus og Riberhus Amter, vistnok især for at bekæmpe Ulvene. Han har rimeligvis straks taget fat paa denne Opgave med største Energi, men der er ikke opbevaret noget om Resultaterne af hans Jagter i de to første Aar, skønt den strenge Vinter 1683 maa have egned sig godt til Ulvejagt.

Den første Efterretning om Brockdorffs Ulvejagter er fra Oktober 1683, da han til Befolkningens store Forbavselse fangede 8 – et Aarstid senere skriver han 9 – Ulve i en eneste Saat ved Varde, hvor der aldrig før havde været jaget efter dem. Nogle Maaneder senere tog han 7 gamle Ulve ved en Dags Jagt ved Skodborg, Ogsaa Vinteren 1684 var haard og egnede sig godt til Ulvejagt, idet Klapperne kunde færdes overalt paa Mosernes Is; baade Sunder og Bælterne var tilfrosne dette Aar.

Jagterne krævede som sagt et stort Apparat med en Mængde Klappere til den ofte 6 – 7 Mil lange Klapperkæde, hvor Folkene fra Begyndelsen helst skulde gaa med ca. 20 Alens Afstand, og da Jagten ofte varede i flere Dage og Klapperne maatte blive ved de Lapper, der blev opstillet omkring det endnu ikke afdrevne Areal, var de ogsaa meget strabadserende i det kolde Vintervejr, selv om der nok blev tændt Baal om Natten, baade af Hensyn til Folkene og for at holde Ulvene i Saaten. Bønderne fandt sig imidlertid i Begyndelsen, da Ulvenes Antal var stort, godt i det, vel ogsaa fordi de saa, at Strabadserne ikke var mindre for Jagtpersonalet, der maatte være paa Færde hele Tiden og paase, at Klapperne gik som de skulde og overvaage, at der virkelig blev holdt Vagt om Natten. Bønderne var bevæbnede med Pliejslager, men især med Forke, ikke for at kunne væрге sig mod Ulvene, der var altfor forskrækkede til at turde amgribe, men for at dræbe dem, hvis de forsøgte at trænge gennem Klapperkæden. De Ulve, der jævnligt omtales som undslupne i saaret Tilstand, har rimeligvis i de fleste Tilfælde været i Berøring med Bøndernes Forke. Naar Klapperkæden havde nærmet sig Garnene paa en vis Afstand, standsede den og et vist Antal Klappere blev taget ud for at drive Ulvene det sidste Stykke ind i Garnene, medens de øvrige blev staaende saa tæt, at de kunde naa sammen med Forkene og altsaa kunde stikke de Ulve ned, som søgte at bryde gennem Kæden. Som oftest var der opstillet Skytter ved Garnenes Fløje, men endnu ind i det 18. Aarhundrede blev de fleste Ulve taget i Garnene. Ulvegarnet havde som sagt temmelig smaa Masker, saa selv om Ulven bed nogle over, kunde den dog ikke slippe gennem det.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Det var naturligvis af største Betydning for Jagtens heldige Udfald, at alt forud var tilrettelagt med Omhu, og af næsten ligesaa stor Betydning var det, at Jagtens Ledere ikke sparede sig selv og var nogenlunde afholdt af Bønderne, saa disse ikke blev uvillige. Naar Brockdorffs Jagter i de første Aar gik saa godt, skyldtes det ikke alene, at der var mange Ulve og at Jagterne var godt planlagt, men ogsaa at han forstod at holde Orden paa Klapperne.

Som foran sagt blev Ulvene ogsaa efterstræbt paa andre Maader, Ungerne gravede man ud; de kom til Verden i en Rævegrav, som Ulven havde gjort større, eller i en af den selv gravet Hule, og opdagedes Ungernes Tilholdsted, lykkedes det ofte at skyde Moderen, før Ungerne blev taget. Hannen var ikke sammen med Ungerne. Om Vinteren holdt Ulvene mest til i Skovene, om Sommeren var de ude i Hederne og Moserne.

Et Aar Uger efter at Brockdorff havde faaet de 7 Ulve ved Skodborg, fik han 5 saarede 3 dødeligt i Farris Skov, denne store Skov som en Gang strakte sig fra Kyst til Kyst i det nordlige Slesvig, en som allerede i Brockdorffs Tid ikke mere var nogen sammenhængende Strækning og da kun havde en Omkreds af 5 – 6 Mil. Det synes at have været et vanskeligt Terræn at afjage, da Brockdorff sædvanlig brugte 3 Dage til Afdrivningen; baade han og hans Eftermænd taler om den ufremkommelige Skov med de mange Moser og Moradser, som kun kunde befærdes, naar de var tilfrosne. I øvrigt lykkedes Jagten bedst, naar Klapperne gik langsomt frem.

Inden Vinteren 1684 var forbi, havde Brockdorff ved de større Jagter faaet 42 Ulve, de fleste i Haderslev Amt, og desuden var der af Jagtbetjentene skudt og paa anden Maade taget nogle.

Naar Brockdorff saa omhyggeligt har indberettet Resultatet af Jagterne til Overjægermesteren, er det vel ikke alene af Glæde over det heldige Udfald, men ogsaa fordi Jagterne i Henhold til Forordningen af 1683 kun maatte holdes efter Overjægermesterens Ordre, saa det var rimeligt, at denne fik Meddelelse om Udbyttet; og endelig fordi Brockdorff vistnok især var ansat for at jage Ulvene.

Vinteren 1685 var atter streng, og allerede 20. December 1684 kan Brockdorff melde om 10 fangede Ulve. I samme Brev omtaler han en gal Ulv, der brød ind i en Bondes Stald ved Vonsild, hvor den blev slaet ihjel efter at have bidt nogle af hans Svin. Bonden spiste af de ihjelbidte Svin og Trejedagen efter blev han rasende og gal (unsinnig). Ogsaa de levende bidte Svin blev gale. (Det siges udtrykkeligt, at Sygdommen brød ud paa Tredjedagen. Inkubationstiden for Hundegalskab er stærkt vekslende fra faa Dage til flere Maneder. Den samme Ulv havde faa Dage forinden bidt nogle Svin i Ødis; de blev gale og bed andre, saa mere end 100 Svin døde af Galskab.

Faa Dage efter den heldige Ulvejagt fangede Brockdorff igen 3 Ulve, men ved Jagterne i Aabenraa og Løgumkloster Amter, hvor der var taget mange det foregaaende Aar, fik han ingen, og Bønderne meddelte, at de det sidste Aar hverken havde set eller hørt Ulve i disse Amter, hvor der da ogsaa var nok af Raavildt og Harer, de Vildtarter, der især blev taget af Ulvene. Derimod var der lidt sydligere i Bremsted, en Nat bidt 7 Heste for en Mand. I øvrigt trængte nu baade Garn og Lapper til Reparation, og han bad om 2 Skippund – 320 kg. – god Danziger Hamp hertil. Sidst i Februar fangede han "abermals" 4 Ulve og omtrent samtidig kvitterede han for de fire Lispund Krudt og otte Lispund Bly, der aarlig var tillagt ham til Ulvejagterne. Der gik meget Krudt til ved disse Jagter, baade til Signaler mellem Lederne og til Skræmmeskud for at drive Ulvene ud af Tykninger og Moradser.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

I 1686, da Brockdorff fangede 5 Ulve i Januar og 4 i Februar, havde han sin første større Ærgrelse, idet Grevinde Schaks "Unterthanen" i Haderslev Amt trods Tilsigelse ikke mødte til Ulvejagten, fordi Grevinden havde ladet sin Skytte holde Jagt.

Tidligere synes Bønderne at være mødt prompte til Brockdorffs Jagter, medens der allerede i 1683 klages over deres Udeblivelse i Oldenburg.

Fra Vintrene 1688 – 90 er der ikke opbevaret Breve fra Brockdorff, men i December 1690 omtaler han Jagttøjet som aldeles uanvendeligt, og de 160 Rdl., der var bevilget til dets Istandsættelse, havde han ikke modtaget. Og der var netop nu Anvendelse for det; ganske vist var der i den Tid, han havde holdt Jagterne – fra 1681 – fanget og skudt over 300 Ulve foruden de Unger, Bønderne paa hans Opfordring havde udgravet, men i den senere Tid var der i Haderslev Amt ikke betalt Ducør for de Unger, Bønderne udgravede, og heller ikke Skovrideren i Hvidding og Rangstrup Herreder havde kunnet daa noget for de 6 gamle Ulve, han havde skudt, og de 27 Unger, han havde udgravet. Der var derfor i de sidste to Aar ikke gravet Unger ud af Bønderne, saa Ulvene var tiltaget i Haderslev Amt, medens der i hele Koldinghus Amt ikke var mere end tre Ulve. Klagen medførte, at Ducøren atter blev udbetalt.

Trods Jagttøjets Uanvendelighed afholdt Brockdorff dog nogle Ulvejagter i det herlige Vintervejr 1691, men Resultatet var ikke godt. Ellers regnedes de Ulve, der gik i Garnene ved hans Jagter, for sikkert Bytte, men nu blev der ved en Jagt kun skudt 2, medens 6 gik gennem de møre Garn, og ved en anden Jagt fangedes 4 men 2 brød gennem. I alt slap der ved hans Jagter i 1691 ikke mindre end 15 eller 16 Ulve gennem Garnene, men der blev dog taget nogle og Skovriderne skød 6 paa Aadsel.

Bønderne havde hidtil ikke været uvillige til at møde ved Brockdorffs Jaget, hvilket bl. a. ogsaa fremgaar af, at han maatte søge Penge til Jagttøjets Istandsættelse; i Henhold til Jagtfordningen skulde Bøndernes Udeblivelsesbøder i den Nørrejydske del af Distriktet jo anvendes til Jagttøjet. Men fra 1692 ophørte det gode Forhold. I Februar 1692 vilde han have jaget i Farris og Hitting Skove i tre Dage, men da han kom paa Jagtstedet, var kun de tilsagte haderslevske Beboerer mødt, og da det var altfor faa til at jage med Haab om et godt Resultat, maatte han drage hjem med uforrettet Sag. Udeblivelsen skyldtes bl. a. Amtsforvalteren, der havde sagt Bønderne, at de ikke behøvede at møde uden for deres eget Amt. Omtrent samtidig hermed klagede Bønderne i Nørrejylland og navnlig i Aarhus og Viborg Stifter over haard og ubillig Behandling ved Jagterne. Klagen blev sendt til Brockdorff, der imidlertid henviste den til Jægermester la Roche og Landjæger Lampmann, under hvilke Jagten i den største Del af Jylland og specielt i de nævnte Stifter sorterede. Brockdorff havde altid personlig været til Stede ved Jagterne i Kolding og Ribe Amter, og de var aldrig afholdt paa en for Bonden ubekvem Tid ligesaa lidt som Klapperne var opholdt unødvendigt. Den væsentligste Grund til Bønderne Uvilje mod at møde var vel nok Ulvenes Aftagen i Forbindelse med la Roches og Lampmanns brutale Optræden, men der var ogsaa andre Grunde. Bønderne i Ribe Amt fandt det ganske urimeligt, at de skulde møde til Jagt i et Slesvigsk Amt, og da de fik Medhold hos Amtsforvalterne og disse ikke inddrev Bøderne for Udeblivelse, mødte Mandskabet naturligvis ikke.

1696 klagedes der fra næsten hele Brockdorffs Distrikt over Ulvene, men i 1697 og 1698 skriver han kun om 2 fangede Ulve, en ved Haderslev og en i Stenderup Skov.

Skønt Brockdorff endnu i en Del Aar vedblev at bestyre Jægermesterdistriktet, foreligger der dog kun ganske enkelte Breve om Ulvejagterne fra ham efter 1698; han har sikkert stadig indsendt sine Beretninger til den nye Overjægermester, men Brevene er ikke opbevaret. Det anførte viser imidlertid, at hans energiske Efterstræbelser har givet et godt Resultat – fra 42 Ulve i 1683 til en eller nogle faa i 1698 og

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

omtrent fuldstændig Udryddelse i Koldinghus Amt. Vanskeligst har det været at faa Bugt med i Farris Skov, der ogsaa maa have budt dem et ypperligt Opholdssted.

I det nørrejydske Jægermesterdistrikt var der ogsaa Ulve, og ogsaa her arbejdedes der ivrigt paa deres Udryddelse, navnlig efter at Tantzers Virksomhed ikke havde givet noget videre Resultat. Endnu mens han var Ulvejæger jagede Jægermester Arenfeld ogsaa Ulvene med Iver og desuden tilbød en Mand at udrydde dem, uden at Tilbudet dog blev modtaget. Rimeligvis har der været mange, thi i 1684 ønskede Arenfeld Hjælp til Jagten, og Overjæger Zeiz tog da med en Del af Jagtpersonalet fra Jægersborg til Ry, hvilket skal omtales senere. I Januar Maaned var der taget 24 og Jagten fortsattes derefter i Vendsyssel. Efterstræbelserne maa have virket godt, thi d da Arenfeld i Efteraaret 1684 fik Ordre til at levere to levende Ulve i København, bad han om, at Ordren ogsaa maatte blive givet Brockdorff, da han ikke var sikker paa at kunne skaffe dem; der opholdt sig kun Ulve i fire eller fem Skove, og "der kan endda gaa Uger, at man dem aldrig uden to eller tre fornemmer, som strejfer igennem". Denne Udtalelse gælder dog utvivlsomt kun Egnen omkring Ry, hvor han boede. I andre Egne af Jylland var der ikke saa faa, selv om de nok ikke var saa talrige som paa Brockdorff Distrikt.

I Sommeren 1686 fik Arenfeld ved "en liden ringe Jagt her og der" 6 gamle Ulve, af hvilke de 5 laa med Unger, en med 7, en med 5 og en med 4, men "de andre, deris var for stoer". Han arbejde vistnok energisk, men der vides ikke meget om hans Jagter.

Medens Tantzert ikke havde haft nogen stor Myndighed som Ulvejæger, fik hans Eftermand, Johan Just Lampmann vidtgaaende Rettigheder som Landjæger.

Han var ikke underordnet Jægermesterne, men arbejde lige saa frit som de, saa frit som de, saa han kunde lade Bønderne tilsige til store Hovedjagter, der leverede ham Jagttøj, han fik Gage og havde Ret til at jage Ulvene overalt i Jylland udenfor de egentlige Jægermesterdistrikter, bade paa Kronens og Proprietærernes Grund.

Lampmann, der ligesom Tantzert var Tysker og før han kom hertil havde været tyve Aar i brnadenburgsk Tjeneste, var utvivlsomt en ganske jævn Mand, hvem Stillinge som Landjæger straks gik til Hovedet; allerede i det første Brev til Overjægermesteren anbefalede han en bestemt Mand til en Skovridertjeneste, skønt Besættelsen af Skovriderstillingerne var ham aldeles uvedkommende. Den 22. Oktober 1686 holdt han sin første Ulvejagt ved Vejle; der var 4 Ulve i den tre Mil lange Saat, men kun en blev fanget, medens de tre andre blev stærkt anskudt af nogle Officerer, som var med paa Jagten. Lampmanns Beretning om Jagten begynder saaledes: Ewr. Hochgräfliche Exc. Berichte unter dennigst, das am vor gangen frey dack der an fanck mit dem fahe gemacht als d. 22 October bey Wettel und alle holtzung auf drey miles zu sam gedrückte und 4 Wölfe ins fahe gehabt. Derefter udtaler han sin Utilfredshed ed Fogeden paa dies bech – vel sagtens Tirsbæk – og klager over, at Bælgen af den fangede Ulv er stjaalet fra ham, hvilket i øvrigt gav anledning til en lang og vidtløftig Undersøgelse. Fra Vejle fortsatte han stadig jagende mod Nord, til han 7. December naaede Randers, hvorfra han meddelte Overjægermesteren, at han var som den blinde, der søger Lyset, men ikke kan finde det, thi han kendte hverken Landet eller Sproget, og det var udelukkende Grunden til, at han kun havde fanget 30 Ulve. Mellem Linierne i Brevet ses dog tydeligt hans store Tilfredshed med Resultatet.

Men med dette 6 Ugers Triumftog op gennem Jylland var hans store Held ogsaa forbi. Den 28. December modtog han med "sonderlich bestürtzung" Overjægermesterens Skrivelse med en Klage over hans Optræden overfor Bønderne, en Klage han naturligvis fandt aldeles uberritiget. En Bonde havde ganske vist

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

faaet nogle Slag, fordi han havde brækket det kgl. Jagttøj og nogle Bundter Lapper itu, men han fik langtfra saa meget som han havde fortjent; naar Lampmann var baade hadet og frygtet, skyldtes det Jægermesterne, som var bange for, at han, naar han først kendte Forholdene, skulde udrette mere paa et Aar end de havde faaet gjort i fire, en Udtalelse, der tyder paa, at den stærke Forfølgelse af Ulvene er begyndt 1683. I øvrigt fremhæver Lampmann sin Lemfældighed, navnlig sammenlignet med Jægermesternes, paa fem lange Foliosider, og ender med at forsikre om sit Ukendskab til, at hans Folk ikke har betalt, hvor de har opholdt sig, men for Resten havde baade Arenfeld og Brockdorff saa ofte taget et Maaltid Mad uden at betale for det.

Lampmanns Breve i de følgende Aar er en lang Række Klager over alt muligt. 1687 var det Vejret, Mangel paa Aadsler og en uduelig Pandsvend fra Brockdorff, der var Skyld i, at han ikke fik flere Ulve – 3 paa en fem Dages Jagt – men med næste Post kunde han nok melde om bedre Held, 1688, da han i alt fik 11 Ulve, var han egentlig godt tilfreds med Resultatet, thi selv Verdens bedste Jæger kunde intet udrette, naar han ikke blev bedre assisteret. De 12 Karle, Amtsskriveren havde givet ham til at staa for Jagttøjet, var nogle forløbne Skælme, som skræmmede Ulvene bort fra Garnene, Klapperne mødte ikke og kom de, blev Vognene borte, i Vendsyssel var en Del af Folkene gaaet hjem midt under Jagten, og skønt han selv hele Vinteren havde slidt, saa Tungen hang ham ud af Halsen, var de fleste af de 34 Ulve, der havde været i Saaterne, dog undsluppet. I de store Heder var Ring Kopben (Ringkøbing), Warre (Varde), Ribe og Vester Kandte (Vestkysten) kunde der fanges mange Ulve, naar blot dygtige Folk stod for Garnene.

1689 sendte han Overjægermesteren en Klage paa fire Foliosider over en Løjtnant Krause med detailleret Fremstilling af, hvilke havde sagt Krause. "Naturligvis kunde jeg have givet ham en Dragt Prygl", og der kunde jo ogsaa have være Tale om et Par gode Pistoler, men han vilde dog hellere ga Rettens fredeligere Vej.

Hans Breve fra 1689 er dateret Randers. Han mener nu, at der kan udrettes mere om Sommeren end om Vinteren. Oprindeligt maatte han vistnok ikke jage i den egentlige kgl. Vildtbane, men han synes nu ogsaa at have faaet Lov at jage Ulve der og beder Overjægermesteren om et Generalpas (ge ne Rall pass). I øvrigt gentager han med mange Ord tidligere Klager over ikke at have faaet sin Gage, skønt han har Hundrede Gange til Oberrentemesteren... "unter dennigst an suching ge dahn, aber ich griege kein ant Wort". Faa Dage senere kunde han nok ønske at faa Stillingen som Overførster og Vildtmester paa Lolland; i en Efterskrift tilføjer han, at han i dette Øjeblik erfarer, at Overførster Maes som han kalder masz, er omkommet ved Operahusets Brand paa Amalienborg, og at han egentlig hellere vil have hans Stilling. 1689 synes han kun at have fanget tre Ulve, fordi alt var imod ham, Vejret, Folkene og Jagttøjet, og han slutter sit Brev med en Erklæring om, at han og hans er ved at krepere af Sult. Næste Aar fortsætter han sine Klager; var kgl Majestæts Befalinger blevet fulgt, kunde han let have taget tyve Ulve, men han kan ikke fange dem ganske alene.

Lampmann var i 10 Aar Landjæger i Jylland. Der efter fik han en Skovriderstilling i Hald Amt, hvor han ogsaa var ved at krepere af Sult og i 1703 blev han beskikket til at være ved Jagten paa Jægersborg; 1704 fik han Tilsynet med Jægersborg Dyrehave, men heller ikke her synes han at have haft Held med sig. 1709 var han Lærkefanger paa Frederiksborg, hvad han vel ogsaa passede bedre til, og her døde han 1720. Hans Stilling som Skovrider i Hald Amt var vistnok nærmest en Skyttestilling.

Dette andet Forsøg med en særlig Ulvejæger i Jylland faldt altsaa ikke bedre ud end det første. Var Lampmann straks sat til at fange Lærker paa Frederiksborg og der til Landjæger var antaget en Mand, som var vant til at befale og blive adlydt, kunde der med den Myndighed, der var givet Landjægeren, været

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

udrettet noget alvorligt mod Ulvene. Nu var Forholdet til Befolkningen ødelagt, og Jægermester Zepelin, der fra 1693 havde overtaget det meste af Lampmanns Arbejde, forstod ikke at genoprette et godt Forhold.

Jagtjunker Gallichon de la Roche, der 1689 afløste Arenfeld, gjorde sig snart saa ilde lidt, at Resultatet af hans Ulvejagter blev ringe. Der klagedes nok over Ulvene og enkelte blev ogsaa skudt, men det var ikke mange. 1699 holdt Roche Ulvejagt ved Ry, men der var kun mødt 437 Klappere, hvoriblandt smaa Drengene paa 8 Aar, Koner og Piger. Der var tre Ulve i Jagten. Tre Uger senere jagede han ved Viborg, men der var der kun kommet 260 Klappere, hvoraf 50 var Børn. At la Roche, der ikke var nogen meget behersket Natur, gav sine Følelser Luft, er klart.

Heller ikke Zepelin, der i 1693 blev Jægermester i den nordlige og østlige Del af Jylland, udrettede meget. 1694 faa Maaneder efter han var tiltraadt, fremførte han de samme Klager som Lampmann over daarlig Jagttøj, daarlig Assistance o. s. v., og næste Aar vilde Bønderne fra Mariager Kloster prygle ham under Ulvejagten; han skulde, sagde de, behandles paa samme Maade som Lampmann var blevet det. 1695 bad han om nyt Jagttøj, da der intet kunde udrettes med det gamle, 1696 kunde han ikke jage, fordi Moradserne ikke havde været tilfrosne, 1697 faldt der saa megen Sne, at han ikke kunde færdes i Skovene og desuden var Moradserne ikke tilfrosne; der var Ulve i stor Mængde, og de var slet ikke sky, men gik lige ind i Landsbyerne. Havde Jagttøjet været i Orden, kunde han nok have taget tyve, men nu fik han kun 8 foruden 2, som var skudt.

Det var ikke alene Jagtvæsenet, der afholdt Ulvejagter, men ogsaa Amtmændene, saaledes i Thisted Amt 1683. Og naturligvis blev de ogsaa jaget paa Proprietærgodset.

Ulven har som sagt vistnok aldrig været virkelig talrig her i Landet, og de fleste har der været i den her omtalte Periode, de sidste Decennier af det 17. Aarhundrede. Jagterne blev drevet med ikke ringe Energi og Antallet blev sat saa betydeligt ned, at Stammen aldrig mere kom til kræfter igen, idet man stadig vedblev at forfølge Ulvene, hvor de viste sig. La Roche holdt baade 1701 og 1704 store Ulvejagter i Aarhus Stift, og ogsaa de følgende Jægermestere jagede dem hvorom senere.

Fra Slutningen af det 17. Aarhundrede nævner Bircherod, at i 1684, da Kulden var saa streng, at Øllet frøs i Kanderne og Soldaterne, der stod paa Vagt paa Københavns Vilde, mistede Liv og Lemmer af Kulde, gjorde de forsultne Ulve megen Skade i Jylland, hvor de brød ind i Fæhusene. 1695 omtaler han, at Ulvene en Nat havde bidt 5 Heste ihjel for en af Kongens Rytter bønder, hvilket ikke var noget ualmindeligt. "Det er visselig at bejamre, at det gode Land (Vendsyssel), som for sin Yndigheds og Frugtbarheds Skyld er snart de bedste Del af Nørrejylland, skal med disse fordærlige Dyr være saaledes belastiget. Vendsyssel har i forrige Tider været saa fuldt af stort Vildt, Hjorte, Daadyr og Raadyr, som næppe nogen anden Provins, men nu er det helt rart, nogen af den Slags Dyr der at antræffe, saa rent har Ulvene lagt den øde". Denne Udtalelse, der er citeret i næsten alle Arbejder om Ulven, maa der dog vistnok ikke lægges altfor megen Vægt paa. Andre Steder kunde Storvildtet godt holde sig trods Ulvene – Daavildtet undtaget – og sikkert er det, at det netop paa denne Tid var mange Vildsvin i visse Egne af Vendsyssel – omkring Hals, hvor Skoven især bestod af Eg, angives Tallet til omtrent 300 – og det paa Steder, hvor ogsaa Ulvene var vel nok Vildsvinegrisenes værste Fjende. Vildtets Aftagen skyldtes snarere de strenge Vintre.

Da Zepelin var tiltraadt som Jægermester, blev Jagtforordningens Bestemmelser om Ulvejagten oplæst ved Kirkerne i Aalborg Stift, og skønt den stadige Forfølgelse ikke gav stort Udbytte, drev den dog de forsigtige Ulve bort til mere øde Egne og til Hederne, men ogsaa her blev Opholdet gjort dem ubehageligt ved Afsvidning af Lyngen og de Smaakrat, de især holdt til i. Udryddet blev de dog ikke. 1705 fangede

Brockdorff 4 gamle Ulve i Haderslev Amt og anskød 2, og i Vendsyssel forsøgte Jægermester Bielcke lidt senere at indskrænke deres Tal, dog uden synderligt Held, da Bønderne fra Zepelins Tid var blevet uvillige til at hjælpe og heller ikke viste stor Villighed overfor Bielcke, der som Ejer af Langholt dog var deres Landsmand; de var ikke alene opsætsige med Skældsord, men vilde ogsaa hugge og stikke med Forkene. Desuden var der kun en Skovrider og nogle faa Skovfogeder til Hjælp, Proprietærene lod ikke deres Skytter følge med ved Jagterne, hvor dygtige Skytter betød saa meget, og de tolv Personer, der skulde ansættes til at staa for Jagttøjet, var ikke udtaget, fordi der var Vanskeligheder ved at faa de 2 Rigsdaler maanedlig, hver af dem var lønnet med. Bielckes Klager hjalp vel nok noget, men der var fremdeles Uvillighed baade her og andre Steder til at møde ved Ulvejagterne. Navnlig i Haderslevhus Amt gav denne Utilfredshed sig kraftige Udslag. Allerede Brockdorff havde jo haft Vanskeligheder ved at faa Bønderne fra flere Herreder til at møde i Farris Skov; senere, da Zepelin havde overtaget Jægermesterdistriktet, ønskede Bønderne fra Tyrstrup Herred ikke at møde, da Ulvene ikke gjorde dem væsentlig Fortræd, og 1719 fritog Overjægermesteren dem i Almindelighed for deres Mødepligt. Ved Bielckes Jagter i 1732 var der ødelagt en god del Ræve, men der var hverken fanget eller set Ulve, skønt der stadig klagedes over de mange, der skulde opholde sig i Farris Skov. Klapperlinien maatte her være mindst fem Mil lang, og den kunde ikke besættes uden Tyrstrup og Haderslev Herreders Mandskab. Det var forsøgt at holde Jagt med Mandskabet fra de smaa Herreder, Gram, Frøs, Kalslunde, Rangstrup og Hvidding, men Ulvene brød igennem den altfor tynde Klapperkæde. Tyrstrup Herreds femten Sogne laa alle inden for to Mils Afstand fra Skoven, medens ingen af Hvidding og Rangstrup Herreders Sogne laa nærmere end halvtredje Mil og de fleste halvfjerde til fire Mil Borte. Bielcke ønskede Mandskabet fra Tyrstrup og Haderslev Herreder til blot en Gags Jagt om Aaret.

1732 blev Bønderne fra de to Herreder da tilsagt, men 1735 søgte Kongen om Fritagelse, da de havde været fritaget fra 1719 til 1732 og det var forbundet med Livsfare at gennemklappe Skoven, som var opfyldt af Moradser. Bielcke oplyste, at Jagterne kun blev holdt, naar Føret kunde bære baade paa det Tørre og det Vaade, og saa var der ingen Fare forbundet med at færdes i Skoven; netop af Hensyn hertil var der ikke jaget de to sidste milde Vintre. Smaa Jagter, som Bønderne foreslog at anstille, var unyttige, da Ulvene gik ud af Saaten før Klapperne var opstillede, med var hele Skoven omstillet, maatte Ulvene før eller senere komme for Bøsserne, naar Skytterne flyttede dig fra Skydeplads til Skydeplads, som laa med omtrent en halv Mils Afstand. Klapperne opstilledes fra Langvet over Faarekrog, Ødis, Bramdrup, Lert Skov, Højrup, Tabdrup, Ravsø Kobbøl, Petershus, Jels Skov, Sudelund til Langtved, i alt fem en halv Mil, hvortil maatte lægges en Mil, da Linierne ikke kunde gaa lige. Efter gammel Skik skulde Klapperne fra Begyndelsen staa med tyve Alens Afstand, saa Linien krævede 3900 Mand; naar nu Tyrstrup Herred med 750 Mand, Haderslev med 624, Lø Herred og Riberhus Tjenere med 564 blev fritaget og 200 Mand udeblev paa Grund af Sygdom o, lg. medens 100 Mand maatte afgives til Vognene, blev der kun 1355 tilbage, idet de mødepligtige Herredes Mandskab efter Mandtalslisterne i alt kun udgjorde 3593 Mand og med 1355 Klappere kunde der intet udrettes.

Tyrstrup Herreds Bønder slap ikke for at møde til Ulvejagterne, men senere blev det galt med Riberhus Amts Tjenere, Efter at Bønderne i Skovrider Teuberts Beridt havde klaget over Ulvene, blev der 3. juni 1737 efter Ordre holdt en Jagt, ved hvilken der faldt 2 gamle Ulve, Han og Hun, og 7 unger, men da Lieht anmodede Amtmand Gabel om at tilsige Riberhus Amts Bønder til denne Jagt, svarede han, at de ikke kunde møde nu i Sædtiden – Sæden var for øvrigt lagt – og at de ingen Nytte havde af, at Ulvene blev ødelagt i et andet Amt. De havde seks, otte indtil ti Mil til Jagtstedet i Haderslev Amt, og de kunde overhovedet ikke møde i et andet Amt, da Amtmanden skulde være til Stede for at passe, at alt gik rigtigt til, og det kunde let give Anledning til Tvistighed mellem Amtmændene. Lieht svarede, at Jagterne blev holdt for at udrydde Ulvene, ikke for at give Amtmændene Lejlighed til at blive uenig, og at det ene Amt

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

maatte hjælpe det andet. Det maattes forlanges, at Lø og Hvidding Herreders samt Tyrstrup Birks Beboere mødte en Dag i Farris og to dage i Linnet Skov, Kalslunds og Frøs Herreders i tre Dage i Faaris Skov, ved kgl Resolution 15. December 1739 blev det fastslaaet, at Bønderne skulde møde saaledes som Lieht havde foreslaaet.

Men dermed var Uenigheden ikke forbi. I næsten elleve Aar var der ikke holdt Ulvejagt i Farris Skov, da Klapperne udeblev eller Vejrliget, milde Vintre eller vældige Snelæg, havde forhindret det, og da endelig Forholdene blev gunstige, ansatte Lieht en Jagt til den 3. Januar 1743, men alle de tilsagte Bønder fra Riberhus Amt og mange fra andre Steder udeblev, og da Lieht forlangte Udeblivelsesbønderne inddrevet, nægtede Rentekammeret det, fordi Tilsigelserne var udsendt for sent. Jægermesteren kunde ikke holde Ulvejagt efter Godtbefindende – der var jo ingen Overjægermester i disse Aar – og rekvireredes Klapperne ikke med mindst to Ugers Varsel, maatte der fremtidig ikke gives den Udeblivelsesbønder.

Denne sidste Bestemmelse om den lange Tilsigelsesfris umuliggjorde næsten Ulvejagterne i Farris Skov. Og Forholdet for Ulvenes Ødelæggelse blev ikke bedre ved at Jagttøjet, som nu havde været brugt i henved 50 Aar, trængte haardt til Fornyelse. Udeblivelsesbønderne skulde jo anvendes til dets Istandsættelse, med af de 1327 Rdl., som Bønderne i Haderslev og Riberhus Amter beløb sig til for Aarerne 1739 – 49, var der kun indgaaet 126 Rdl., og skønt Rentekammeret gav ordre til Inddrivelse, kom der dog kun en mindre Del af Beløbet ind. 1754 var Bønderne i de samme Amter godt 200 Rdl., som næsten alle indgik og ligesom de tidligere indgaaede anvendes til Duglapper. Jagttøjet havde hidtil været opbevaret i Kirkens Vaabenhus, men da det her blev ødelagt af Mus, fik Lieht anvist et Værelse til det i Kæmpetaarnet paa Koldinghus Slot.

Samtidig med at Bønderne nægtede at gøre Klappertjeneste og fik Støtte hos Amtmanden, klagede Beboerne omkring Farris Skov kraftigt over den Skade, Ulvene anrettede, men Lieht kunde ikke hjælpe dem, naar han ingen Klappere kunde faa.

I Modsætning hertil var der ingen Vanskeligheder i Koldinghus Amt, hvor Bønderne endog tilbød sig frivilligt som Klappere, da der i 1738 strejfede to Ulve om; i 1743 og 1744 car Udeblivelsesbønderne her da ogsaa tilsammen kun 16 Rdl. Baade ved Ræve og Ulvejagterne.

I Midtjylland paa Jægermester Ratlous Distrikt var Ulvene ikke talrige, snarere sjældne. I den strenge Vinter 1732 havde de taget nogle Stykker Vildt, og i Foraaret flyttede de ind fra Hederne i Vildtbanen, saa det blev nødvendigt at holde nogle Jagter paa dem; der havde ellers i nogle Aar været temmelig roligt for dem, men nu begyndte de efter Ratlous Mening at blive altfor myndige, og Bønderne klagede overalt. Han fik Ordre til at holde Jagt, men om Resultatet vides intet. Ved en Ulvejagt 1736 blev der set et Par Ulve, som dog ikke blev skudt, og Udbyttet blev kun tre Unger. Ogsaa 1737 holdt han Jagt paa et Par Ulve, som holdt til ad Frijsenborgkanten og havde gjort temmelig Ravage, men de blev ikke set.

I August 1737 klagede Bønderne i de tre Sogne Dollerup, Finderup og Ravnstrup i Hald Amt til Kongen over Ulvene, som siden Foraaret havde taget 9 Fæhøveder foruden Bæster og andre Kreaturer. De holdt til i en stor Mose, Møgelkær, og de var tiltaget, fordi de i to, tre Aar havde faaet Lov at beholde deres Unger. Ingen Ulve var skudt af den nuværende Skovrider eller hans Formænd i nulevende Mands Minde, og ved kgl. Jagts Holdelse var der i nogens Mindetid kun dræbt to Ulve, saa det var ikke saa sært, at de nu gik i Flokketal, saa de undertiden ikke en Gang vilde vige for Mennesker, ja om Nattetider brød de ind i Husene og forødte Kreaturerne. Ogsaa Vildsvinene gjorde en Del Fortræd paa Kornet. Præsten attesterede, at klagen ikke var ubegrundet.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Rathlou oplyste, at han for nogle Aar siden efter Beboernes Anmodning havde holdt Ulvejagt deroppe omkring, og da blev der paa hele Jagten kun set en Ulv, som han selv var saa lykkelig at skyde. Ogsaa Skovrider Søren Thomsen skød en kort før han døde -1733 – men hans Eftermand var ikke vant til slig Jagt – han havde været ved Parforcejagten – og havde ingen skudt. Der var Ulve; Skovrideren havde hørt dem tude, men den Mængde, der blev raabt op om, fandtes ikke. Tidligere var der heller ikke mange Vildsvin, og paa denne Aarstid var der slet ingen, da der ikke fandtes Højskov, men kun Krat og Egepurrer, som ingen Olden bar. I øvrigt var det noget farligt at holde Jagt his disse Vesterboer, der saa at sige var et vildt Folk, "thi havde jeg ikke, det sidste jeg jagede derude, taget mine mesures, havde baade jeg og medhavende Skovridere faaet en klappet Trøje"

I Øjeblikket stod Møgelkær utvivlsomt under Vand, men naar Frost kom, skulde der blive jaget. Senere meddelte Rathlou, at der kun var set to Ulve i Egnen og Vildsvin var der kun om Sommeren i Kornet, men saa var der ogsaa mange.

1737 havde Rathlou paa en tre Dages Vildsvinejagt, været saa heldig at faa en gammel Tæveulv, som en af Betjentene skød. Alene Udtrykkene "været saa heldig" og "var saa lykkelig" viser, at Ulvene ikke var almindelige. 1738 taler han om at der skal være mange Ulve i Vendsyssel, og efter den haarde, snerige Vinter 1740 var Ulvene søgt ind fra Hederne og havde gjort ligesaa megen Skade paa Vildtet som Vinteren; han havde ikke kunnet holde Jagt paa dem, da man hverken kunde ride eller gaa i Skovene. I September 1740 holdt han en Ulvejagt og fik to.

1740 klagede Thøger Larsen af Høstemark over Ulvene, som plagede alle, der ejede Gods og Hartkorn i Jylland, og navnlig var slemme i Aaborghus, Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter. De var saa talrige, at der ofte vlev set fire, seks ja ti gamle Ulve i en Flok, og de var taget saaledes til, fordi nogle Proprietærer var modvillige og ikke lod deres Ride- eller Ladefogeder følge med Bønderne ved de af Stiftsbefalingsmanden afholdte Ulvejagter og fordi der manglede Ulvegarn, som det vilde koste 3 – 400 Rdl. At anskaffe, men blev der blot givet en Skilling aarlig af hver Td. Hartkorn paa det betydelige Areal, hvor Ulvene havde taget Overhaand, kunde Garnene let anskaffes og vedligeholdes og Ulvene hurtigt udryddes. Sidste Aar havde de revet 12 Køer og 1 Hoppe for ham personlig paa Høstemark, og hertil kom al den skade, hans Bønderled, som var en usigelig Mængde af store og smaa Kreaturer, og i dette Aar havde de gjort Skade paa over 50 "Bæster og Føller" i to Sogne, foruden Kvæg. Jægermesteren havde over 30 Mil i Længden at holde Ulvejagt paa, saa han kunde vel ikke overkommer det. Thøger Larsen kunde bevise, at der alene paa Høstemark det Aar var ødelagt 21 gamle og unge Ulve, og deraf kunde de høje Herrer i Økonomikollegiet selv se, hvor mange der maatte være i Landet.

Rathlou oplyste, at Høstemark var en liden Klatgaard ved Vildmosen, og der var næppe Grund til at reflektere paa Thøger Larsens Andragende. Den tidligere Stiftamtmand havde for nogle Aar siden rekvireret Fuldmagt til at afholde Ulvejagt, og da gik alt godt nok, og var der saa mange Ulve, som Larsen mente vilde den nuværende Amtmand ogsaa nok rekvirere Ulvejagt. Kort efter skrev Amtmanden, at Larsens Opgivelser var mere end uipaalidelige (fausse) og at han kunde være Landet til mere Skade end Ulvene.

1752 holdt Rathlous Eftermand, Trolle, efter Anmodning Ulvejagt i Meilgaards og Østergaards Skove, da Ulvene gjorde temmelig Skade paa Bøndernes Kreaturer. Det blev skudt tre, to andre blev skudt fordærvet, saa de ikke i Hast bed Faar, mendens to brød gennem Klapperne uden at der blev skudt på dem. Han bad om Overjægermesterens Ordre til at holde Ulve- og Rævejagter i den kommende Vinter. Imidlertid blev

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Vinteren mild og egnede sig ikke til Ulvejagt, men efter Amtsbetjentenes Ønske blev der den 15. Maj 1753 holdt en stor Ulvejagt mellem Randers, Viborg, Hobro og Mariager. Klapperkæden blev opstillet fra Randers langs Nørreaa til Skjern Kirke, derfra til den vestlige Ende af Lindum Skov over Hobro til Mariager, Nord om Overgaard og videre mod Syd omtrent til Randers Fjord og derfra til Randers. Der var tilsagt Klappere fra 59 Sogne, en Mand fra hver Hel- eller Halvgaard og den omstillede Saat var 5 Mil i Længden og 3 i Bredden med en Omkreds paa omtrent 15 Mil. Der blev kun set én Ulv, som brød gennem Klapperne, men en Klapper fører paastod at have skudt en i Saaten; han vidste dog ikke, hvor den laa, blot at det var i en Hede flere Mil borte.

Den 14. og 15. Oktober 1754 holdt Trolle Ulvejagt i Voer Herred. Der blev ikke set nogen Ulv af Skytterne, men Klapperne mente at have set en i Salten Skov, rimeligvis den samme, som Bønderne havde klaget over. I øvrigt blev der forskellige Steder i Jylland skudt nogle Ulve i 1754. I Nim Skov havde Bønderne dræbt 5 Unger, saa store som smaa Bønderhunde, og Skovrideren skød den gamle Hunulv. Ved Gjern skød en anden Skovrider en gammel Hanulv og Hunnen blev skudt at en tilgrænsende Proprietær. Ved Rosenholm ihjelslog Bønderne 4 temmelig store Ulveunger, ved Foussingø blev der først i Oktober ved en Jagt skudt 5 Ulve, og i Vildmosen i Vendsyssel skal der paa en Dag være skudt 9, hvilket tilsammen udgjorde 26 gamle og unge, foruden de Unger, Bønderne i Foraaret havde fundet og dræbt.

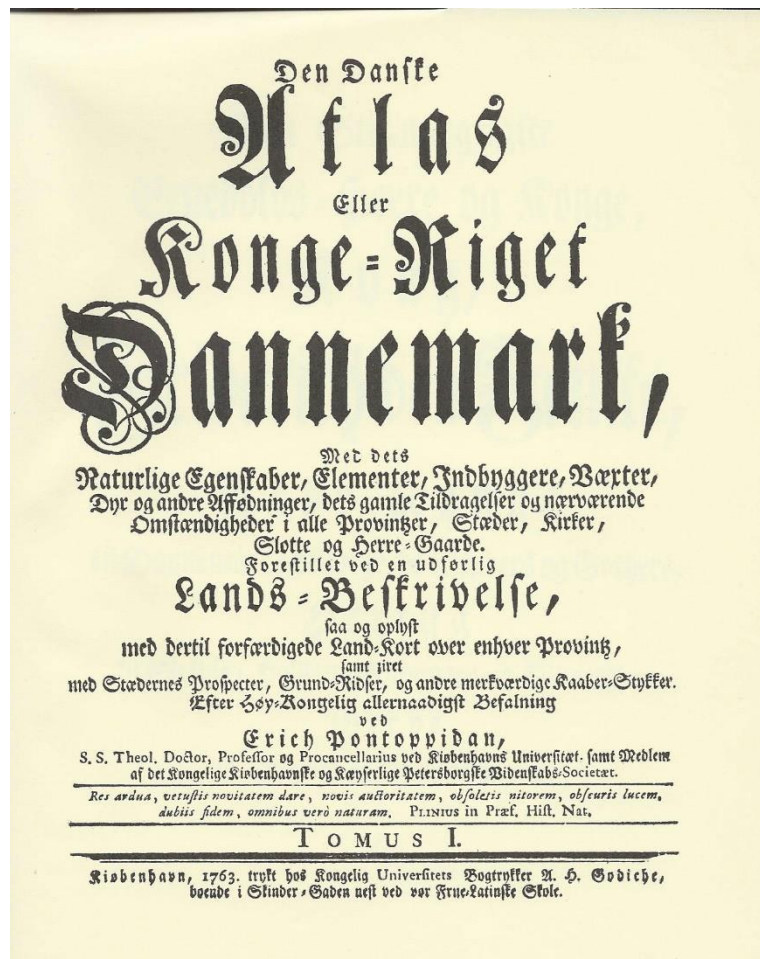
1757 meldte Trolle, at der i Vildtbanen ikke var mærket Ulve ud over et Par omstrefjende, som en sjælden Gang kom ind fra Heden.

1759 skriver Søren Thestrup, at stort Kvæg, som Ulvene ikke kan gøre nogen Skade, græsser lige saa fedt i visse Partier af Alheden som i Marsekn, og at den store Vildmose, som nu kun var en øde og fæl Bolig for de saa skadelige Ulve, kunde udtørres og gøres til den skønneste Ager og Eng, men Alheden var opfyldt med Ulve, som skjulte sig i den høje Lyng, der ofte kunde naa en Karl til Livet; og i hans Berndom anrettede de saa stort Nederlag paa Kreaturerne, som gik i Heden, at man agede de ihjelrevne Faar og Lam hjem i Læssetal. De samlede sig undertiden i saa store Flokke, at de bragte de Rejsende til at flygte, forjog Hyrderne fra Hjordene og gjorde stor Skade.

I en Række andre Beretninger om Ulvene bruges Udtryk, som utvivlsomt ikke maa tages for bogstaveligt. 1757 taler et Par Mænd, som ønskede at opdyrke et Stykke af Randbøl Hede, om Ulve og Ræve, "hvilke udi disse Ørkener findes i Mangfoldighed", 1764 nævner en Mand, som vilde Faareavl i Alheden, at de jyske Heder er saa temmelig besat med Ulve, men et Par gode danske Hunde kunde dog nok holde dem borte, Pontoppidan siger 1763, at der er altfor mange Ulve i Jylland, særlig i Hederne, 1768 fandtes de stadig i Bramminge Sogn, i Ellinge Sogn i Vendsyssel blev den sidste skudt allerede 1730, men i Landsdelens vestlige Egne med de mange Moser og Moradser og især paa Øland holdt de sig længe.

Pontoppidan skriver i 1763 i "Det Danske Atlas eller Konge = Riget Dannemark, Tomus I

II. Bog. IX. Cap. Om fireføddede Dyr i Dannem, s 607.

Ulv (Canes lupi L. S. II. 2.) findes ikke paa de Danske Øer hvor de efter Hr. Stats-Raad Suhms Anmærkning, in Actis Societat. Hafn., Tom. viii. Pag 37. vel kunde sluttes at have været i ældre Tider, men længe siden ere udryddede. Derimod findes alt for mange af dem paa det faste Land, særdeles i de jyske Heede – Egne. Ved de nyeligen anlagte Colonier, haaber man og, at de snart kunde udryddes; ligesom i Engelland, hvor man, ved en almindelig Klap – Jagt, dræbte paa engang 3000 Stykker.

(Kong Waldemar III. Giorde sig Umag for i sin Tiid, at ødelægge disse skadelige Dyr. Kong Christ. IV. Befalede hver Herremand, som havde Jagt – Rettighed i Jylland, aarligen at levere 3 Ulve – Skind paa Tøyuuset.)

Om Ulve og Hunde, som synes nær beslægtede, kunde foreene deres Kiøn, ville Monfr. Boffon forsøge og Hr. Hallen beklage i sin Natur – Geschicht p. 497. at Forsøget mislyngede. Med dersom man kand fæste Troer til det, som er fortalt Hr. Vernon, og han igien beretter i sin Voyage en Dannem. P. 576, da har det haft bedre Udfald ved Gottorf – Slot, hvor man viiste ham Jagt - Hunde af saadan blandet art.

Slut Danske Atlas

P. Rhode, der 1760 – 64 var Kapellan i Steppinge Syd for Kolding, fortæller, at i 1763 var det rent galt med Ulvene i Skovegnene i Haderslev Amt, enten det nu var Snevejret eller en egen Galskab, der drev dem. De

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

blev dræbt inde i Kolding By, i Vabenusne i Landsbykirkerne, og de gik frem ligesom blinde og galne. Ganske vist er Rhode ikke meget paalidelig, og der er fra dette Aar hverken fundet Klager over Ulvene eller Meddelelser om afholdte Ulvejagter, men noget maa der vel have været om Ulvenes Dristighed, og det er i alt Fald værd at mærke, at det var omtrent samtidig, der mentes at være Galskab blandt de jydsk Ræve. Rhode blev senere Præst i Halsted og derefter i Utterslev, begge sogne i Nærheden af Christianssæde, hvortil dog Utterslev Kirke ikke hørte, og C. D. F. Reventlow har i sit Eksemplar af Vaterländische Waldberichte med en Streg under Rhodes Navn skrevet "ei Lügner".

I Gørding, Malt og Skads Herreder holdtes i 1766 en Ulvejagt, men hverken 1765 eller 1767 blev der holdt Ulvejagt i Jægermesterdistriktet, medens Linnets Skov 1788 og Farris Skov i 1771 blev klappet igennem efter Ulve. Rimeligvis er Liechts Interesse for Ulvejagten blevet afsvalet ved den magen Modstand, han mødte; da han i 1773 var død, og hans Eftermand, F. F. v. Krogh var tiltraadt, blev det der taget kraftigt fat paa Ulvene i den tilbageværende Del af Jægermesterdistriktet, Haderslev, Sønderborg og Nordborg Amter. 1774 var der ikke rigtig Held med Kroghs Ulvejagter, og Ulvene havde derfor taget saa temmelig Overhaand og tilføjede baade Vildtbanen og Bønderne ikke ringe Skade. Bønderne havde taget 9 Unger, Skovrider Wegges Skytte havde skudt en gammel Hunulv og Krogh selv en anden gammel Ulv, men der var endnu 12 – 14 tilbage. Farrisjagten havde dette Aar maatte opgives paa Grund af stærkt Snefald. Der var stadig Utilfredshed blandt Bønderne med den store Farrisjagt, skønt den nu var indskrænket, saa der kun behøvedes omtrent 1200 Mand til Afdrivningen, og da Klapjagterne ikke gav noget videre Resultat, foreslog Krogh at hidse Ulvene med 6 Vindhunde, som nok kunde faaes fra Rusland, Frankrig eller Polen og let kunde tage dem, naar de om Sommeren opholdt sig i Hederne og Moserne. Planen strandede dog paa Udgiften og Overjægermesterens Mistillid til et heldigt Resultat.

1778 blev der afholdt en Ulvejagt i Farris Skov, og ved den faldt der 12 Ulve, gamle og unge; Krogh skød personlig en gammel Hunulv, som nylig havde kastet Hvalpe og som han indred paa Nyrup Hede i Bevtofte Sogn. Og dermed var Ulvene udryddede paa hans Jægermesterdistrikt. Der blev ikke senere set eller mærket Ulve i Nordslesvig.

Omkring 1775 omtales de mange Ulve i Tørning Len, hvor der endnu fandtes en hel Del Buske og Krat, men 1815 var de ganske udryddede. 1795 siger Fr. Thaarup, at der endnu findes en Del Ulve i de jydsk Heder.

Gennem mange Aar mente man, at den sidste Ulv af den gamle danske Stamme var skudt paa Bidstrup ved Langaa i 1769. Der findes et stort, for øvrigt ikke godt Maleri af denne Ulv paa Bidstrup med Paaskrift: Hr. Justitsraad de Lichtenberg hafver skudt denne Ulf 1769, den 12. Januar. Grundlaget for Troen paa, at dette var den sidste dansk Ulv, er maaske en Udtalelse i Pastor Strøms omtrent samtidige naturhistoriske Læsebog. Pontoppidan nævner 1768, at Ulven findes somme Tider i Hederne. I Rold Skov skal den sidste være skudt mellem 1775 og 1780, men endnu langt senere er der skudt Ulve i Jylland. 1804 blev der skudt en ved Viborg; den skal have gjort en Del Fortræd paa Bøndernes Faar, Geder og Ungkreaturer, og fra en enkelt Mand skal den have taget otte Faar og Geder, en Stud i tredje Aar og et Stykke Kød af Laaret paa en Ko, der dog ikke døde. Denne Beretning om det udrevne Stykke Kød af Koen gør det sandsynligt, at det ikke har været en Ulv, men en Hund; Ulven plejer at dræbe, før den æder, medens Hunden – og Ræven – ofte æder af det større levende Dyr. I Diana nævnes i Bd. I, at de sidste Ulve blev skudt her i Landet for omtrent 70 Aar siden, altsaa omkring 1765, men i Bd. II anføres, at den sidste Ulv i Danmark blev dræbt 1811; den faldt paa Gift og menes, efter Diana, at være kommet drivende hertil paa Isen. Maaske er det den samme, som Thane omtaler, han angiver efter en ulæselig Notits i Kammerraad Leegaards Optegnelser, at en Ulv

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

den 5. Juli 1811 foretog sig noget med Christoffers Karl i Skovslunde og handlede ilde med et Føl for Søren Nielsen i Illerup Nord for Skanderborg.

1813 blev der skudt en Ulv, en meget stor Han, ved Estvadgaard Syd for Skive efter at den havde taget et Føl. En Bonde fandt Føllet, satte sig paa Vagt ved det og skød Ulven ved Midnatstide. Denne var vistnok den sidste danske Ulv. De, der senere er anmeldt til Præmie, hat vist sig at være store Hunde. Den 7. Februar 1829 blev der skudt en Ulv i Gadbjerg ved Vejle; den var saa stor som en Bulldog og vejede mellem ni og ti Lispund. Melchior siger, at det ikke var en Ulv, men en forvildet Dansk Hund. Endelig blev den allersidste skudt i Marts Maaned 1841 i Suldrup ved den nu udstykkede Hovedgaard Albæk mellem Aalborg og Hobro. Der blev udbetalt Præmie for den, men to Jæger ansaa det for tvivlsomt, at det var en Ulv, og en Buntmager afgav som sit Skøn, at det var en Hund, idet han navnlig støttede Skønnet paa Kløernes Form og paa, at Haarene var længere og mere mørkt farvede end hos Ulven, der for øvrigt kan variere en Del i Farve.

Den sidste Ulv er altsaa rimeligvis dræbt her i Landet 1813, men naturligvis er det, som Bricka siger, ret ligegyldigt, om den sidste er faldet 1804 eller 1813, især hvis de sidste ikke har tilhørt den gamle danske Stamme. Friis og med ham Bricka antager, at de sidste her i Landet skudte Ulve har været Strejfdyr fra Tyskland. Friis anser det paa Grund af Isdriftens Gang for usandsynligt, at de kan være kommet hertil paa Isen fra Norge eller Sverige, og i saa Fald vilde de vel ogsaa være blevet mærket nærmere ved Kysten; nu blev de skudt midt inde i Jylland. Saaledes som Forholdene den Gang var, kan der imidlertid godt have skjult sig Ulve i Heder og Moser uden at der er mærket noget til dem, og de kan ogsaa særdeles godt have taget af Kreaturerne; der var Hunde nok at skyde Skylden paa.

Spredt i Litteraturen findes som anført forskellige Beretninger om Ulvene, men i øvrigt er det mærkeligt, saa hurtigt de er blevet glemt, da de først var udryddede, skønt de mange Stednavne, der staar i forbindelse med Ulv, viser, at de har lagt Beslag paa Befolkningens Opmærksomhed. Fortællingerne om Ulvene, der lyder omtrent ens i Jyllands forskellige Egne, beretter mest om udvist Aandsnærværelse ved Møder med Ulve, om Hestes sejrige Kampe med dem, om Ulvens Taknemmelighed, da Pigen trak en Torn ud af dens Pote, eller om behjærtet Opræden, naar Kreaturerne blev angrebet. Omkring Aar 1700 havde en Flok Ulve drevet Faarene fra Gudumkloster ud i den store Hede, og medens Ejeren sad fortvivlet i sit Lønkammer og bad Gud hjælpe sig – og Faarene – satte hans Hustru sig paa en Hest og tvang med Pisker Ulvene bort, saa Faarene kom godt hjem.

Om Sommeren er Ulven fej og undgaar Mennesker, men om Vinteren, naar den er gaaet i Flok og Sulven driver den, kan den blive farlig. Sagnene om de forskellige Mennesker, der i sidste Øjeblik undslap Ulvene, beviser ikke, at de virkelig har været udsat for Angreb, og der er ikke truffet beviste Eksempler paa, at Mennesker er dræbt af Ulve her i Landet. Kvejerhøj ved Hjørring skal have sit Navn af, at en gravid Kvinde her blev taget af Ulve i længst forsvundne Dage, og en anskudt Ulv skal først i det 19. Aarhundrede have skambidt Skytten paa Rydhave.

Derimod er der Klager nok over den Skade, Ulvene har gjort paa Kreaturer, Heste og Faar, og for Vildtet har de jo ogsaa været skadelige. Ulvemoderen bringer Ungerne Raavildt, Harer, Vildsvinegrise og naturligvis ogsaa det større Vildts Kalve. Om Vinteren angriber de ogsaa det udvoksede Hjortevildt, og da en Ulv kan æde et Raadyr i et Maaltid, vil en Floks Ophold snart mærkes paa baade tamme og vilde Skabninger. Om Vinteren hyler de, mest i frostklare Nætter; en begynder og andre svare den, saa deres Hysten næsten ikke hører op Natten igennem. Ulven bliver næppe over 20 Aar gammel, Döbel siger 12 – 15.

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Hvor stor Skade Ulvene anrettede herhjemme vides der intet om. I Lifland regnede man omkring 1820, at de hvert Aar tog hvert sjette Faar, ligesaa mange Geder og Grise og 8 – 10 pCt. Af Køerne og Hestene. I Aalefjordens Præstegæld i det nordvestlige Norge tog Ulvene i de første elleve Maaneder af 1825: 15 Heste og Føl, 9 Køer og Kalve, 282 Faar, 216 Geder og 1 Svin foruden Hunde og Katte; alene i Aal Sogn, der bestod af 62 Gaarde, tog de 480 Husdyr, altsaa 8 fra hver Gaard, men der var jo rigtignok ogsaa flere end her i Landet.

Ulven er blevet ved at spøge herhjemme. Langt ned i det 19. Aarhundrede berettede en Skytte, at han havde skudt fejl til to Ulve paa Sjælland, 1864 – 65 mærkedes de ved Frijsenborg og endnu i 1926 indeholdt Bladene Beretninger om, at der var set Ulvespor i Tjele Skov. Sporene var af Grævlinger.

Ulven strejfer meget omkring, og paa disse Strejftog finder den undertiden Steder, som tiltaler den mere end de gamle Opholdssteder. Følgelig kunde der i en Egn være en Del et Aar og ingen det næste. Saaledes forsvandt de pludseligt fra Vendsyssel omkring 1740 – 50, efter Sagnet fordrevet af en klog Kone, der samlede dem og viste dem Syd paa. Da Konen blev spurgt, om hun havde dem alle med, svarede hun ja, paa en Stakkel nær, som er halt og kommer bagefter. Gaardboen omtaler, at der i Klitten ved Ulvøbækken stod et Hus, der kaldtes Ulvehuset, og deri boede Ulvekonen, som var en Datter af den kloge Kone, der drev Ulvene bort. – Ogsaa General v. Osten, der 1753 – 63 ejede Meilgaard, fik Ulvene derfra til at løbe ud i Stranden, saa de ganske forsvandt, men hvordan han bar sig ad, vidste man ikke. Mærkeligt nok synes man ikke at have erindret den foran omtalte Ulvejagt paa Meilgaard kort før v. Osten overtog Ejendommen.

Disse Sagn, der er udpyntet med, at Konen i Vendsyssel havde bundet Ulvene sammen med en rød Uldråd og selv red paa den forreste over Limfjorden, viser, at Ulvene forsvandt pludseligt fra visse Steder. 1742 "blev Ulvene ogsaa, undtagen i Skovene, næsten usynlige og en Del Hunde blev galne og døde. Man troede og, at Ulvene til Dels hendøde." Nogle Aar senere var det ogsaa en almindelig udbredt Mening at de døde, naar de aad af de ved Kvægpesten kreperede Kreaturer.

Naturligvis skyldtes Ulvenes Forsvinden fra en Landsdel ikke mystiske Foranstaltninger af den kloge Kone, men det er muligt, at hun har kendt Fremgangsmaader, som nu er gaaet i Glemme. Thestrup fortæller i Rinds Herreds Krønike om Processen mod Rotter og Mus i Landsbyen Als ved Hadsund. Alle Rotter og Mus i Byen blev stævrende til at møde paa Als Grandestævne den 19. August 1726 Kl. 10 Formiddag for Klager og Vidner at paahøre og Spørgsmaal at tilsvare angaaende den Skade, de havde forvoldt. De fik en Udeblivelsesdom til at rømme Egnen og begive sig til Havet, hvor de dog ikke maatte gøre Fiskene nogen Skade. Og de forsvandt. En paabegyndt Proces mod Vandrotterne paa Lyø nægtede Øvrigheden omtrent 1805 at fremme.

Christen Sørensen Testrup

(1685-1761) var nok en af egnens mest spændende personligheder for sin tid. Det han nok er mest kendt for i Himmerland, er hans virke som herredsfoged for Rinds-Gislum Herred og ikke mindst hans Rinds Herreds Krønike.

I skriftet beskriver han Rinds og Gislum herreder - deres sogne, herregårde og kirker.

Hvorfor Rotterne forlod Als vides ikke. Endnu i vore Dage fordriver man dem i Nordøstjylland ved "at lukke for dem" d. v. s. ved at sammensy eller tillakke Anusaabningen paa nogle fangede Eksemplarer og slippe dem løs. Efter nogle Dages forløb, i hvilke de saaledes mishandlede Dyr løber omkring i stadig Uro og skrigende af Smerte, bryder hele Gaardens Rottebestand op og søger andensteds hen. Maaske er der anvendt lignende Midler mod Ulvene, som jo fangedes i Garn, saa det var let at faa nogle levende Eksemplarer til Ofre; Stakkelen, som kom bagefter, kunde tyde paa noget saadant. For øvrigt kom Ulvene senere tilbage til Vendsyssel.

Der stilledes store Krav til Jagtpersonalets Haardførhed ved Ulvejagterne. Brockdorff maatte søge til et Kursted efter en Vinters Strabadser og den senere Overjægermester F. Gram har beskrevet de Besværligheder, han og hans Jagtkammerater havde, da han i 1687 som Jagtpage efter Odre rejste fra Jægersborg til Ry for under Overjæger Zeitz' Ledelse at hjælpe Arenfeld med Ulvejagten. Da Selskabet den 9. Januar kom til Korsør, var Bæltet fyldt med Is, der drev saa høj som Huse og Bjerge, men de kom dog over til Sprogø efter en Dags Anstrengelser og Farer. Her maatte Jægerne i fem Dage styre deres Utaalmodighed, men der var samlet henimod Hundrede Reksende, og da Øens eneste Beboer

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

ikkekundeskafe de mange Mennesker tilstrækkelig Føde og navnlig ikke Drikke –der var kun Brakvand paa Øen- besluttede de sammenmed deres Baadsmanskab, to Borgere og en Tiggerdreng at vovo Forsøget paa at komme over til Knudshoved, før de blev for afkræftede. Den 14. Januar begav de sig paa Vej, straks mødt af mange Vanskeligheder. Deres Baad blev knust, flere af dem faldt i Vandet og kom kun med største Besvær op igen, og næste Eftermiddag var Gram, en Borger og Tiggerdrengen ud af Stand til at gaa mere og maatte efterlades paa en Isflage. Den følgende Morgen stødte Flagen mod den faste Is ved Romsø, men skønt de altsaa havde Forbindelse med Land, var de for kraftesløse til at forsøg at naa ind. Hen paa Dagen stødte den Flage, de andre Jægere var paa, ogsaa mod den faste Is, og de fik nu Gram og hans to Kammerater slæbt med sig; først maatte de bæres, men senere kunde de gaa selv. Tæt ved Land faldt et Par Mænd gennem Isen, og Under Redningsarbejdet, som de alle deltog i undtagen den ene Borger, der henviste til Kone og Børn og til Nødvendigheden af, at en blev tilbage for at bringe Besked om de andres Skæbne, hvis de druknede, blev de gennemblødte. Da de naaede Land, besvime de, og først henad Aften blev de fundet af en Kone, som bragte dem i Hus og sørgede for Mad og Drikke til dem; om Natten blev de, dækket med Dyner, kørt til Kerteminde, da Bønderne frygtede, de skulde dø. Skønt de alle var haardt medtaget, gav overjægeren dem kun én Rastdag, før Rejsen til Ry blev fortsat Dag og Nat. De fleste havde mistet deres Kapper paa Isen, saa de led frygteligt af Kulden under Rejsen, men først da de faldt til Ro i Ry, mærkede de rigtigt Smerterne; flere af dem satte deres bedste Helbred til – en af Borgerne døde, den anden blev døv – og paa Ulvejagten kunde Jagtpersonalet intet udrette. I tre Maaneder led Gram af Opkastninger, og det varede meget længere før han kunde faa Sko paa Fødderne.

Selv om Zeitz var varmest paaklædt, maa man dog beundre den Energi, hvormed han første sit Mandskab frem, og den Villighed, hvormed det fulgte ham. De var ude i Kongens Tjeneste, og den maatte ikke forsømmes. Gram glemte aldrig Turen, og da han var blevet Overjægermester, fik Opsynsmanden paa Sprogø 4 – 6 Skovlæs Brænde aarlig, som de Rejsende ogsaa kunde nyde godt af.

Mange andre af Jægerne i gamle Dage var udsat for haarde Strabadser, og det var unægtelig et Folkefærd, der bød sig selv Meget.

Det foran sagte om Ulven kan sammenfattes saaledes. Ulven har vistnok været ret sjælden her i Landet undtagen i nogle faa Aartier fra Midten af det 17. Aarhundrede, og selv da var den ikke egentlig talrig. Paa Brockdorffs og Arenfelds Jagter i 1684 er anført 66 gamle Ulve som fældede ved selve Jagterne, foruden nogle der var skudt ved andre Lejligheder; da Arenfeld næppe har anført alle de Ulve, der blev nedlagt ved hans Jagter, maa Tallet forhøjes, og nogle er naturligvis ogsaa skudt paa Proprietærgodset, men selv om der regnes med det dobbelte Tal, er det dog i Forhold til Arealet ikke overvældende, omtrent en Ulv for hver fjerde Kvadratmil. Det var ingenlunde saaledes, at der var Ulve i hver større Skov. Flest var der paa Brockdorffs Distrikt, men selv det Tal, han opgiver – over 300 fældede Ulve i 9 Aar – er ikke særlig imponerende, naar Arealet tages i Betragtning. Det synes, at Ulvene blev taget godt med ved de store Jagter, saa længe Jagttøjet var i god Orden og Bønderne villige til at klappe, men der strejfede andre ind igen, og de formerede sig kraftigt; Tántzer siger, at den unge Hunulv faar 2 – 3 Unger og derefter en mere hvert Aar indtil det niende, hvorpaa Antallet aftage med en om Aaret; naturligvis er dette lidt for systematisk, men Ulven kan altsaa faa 6 – 8 Unger eller flere.

Gennem hele det 18. Aarhundrede er der dræbt Ulve i Jylland, men Klagerne viser, at der ikke var mange. Ganske vist lod de, der klagede, det ikke mangle paa Udtryk, der gjorde det sandsynligt, at Ulvene optraadte i store Mængder, men naar der saa blev anstillet Jagt, fandtes der et Par Ulve eller undertiden et Kuld. Dermed er ikke sagt, at Klagerne var uberettigede; en Ulvemoder med nogle Unger kan gøre megen

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Fortræd, navnlig naar der ikke er meget Vildt; efter Thestrup kunde de bidte Faar og Lam hentes i Læssevis, men man kørte nu heller ikke med mange Faar paa et Læs, maaske tre eller fire. Ogsaa en eller et Par gamle Ulve kunde anrette alvorlig Skade paa Faarene, som gik ude om Vinteren. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var Ulvene jo praktisk talt udryddede i Jylland, men det var dog en ret anselig Skade, de faa, der var tilbage, gjorde. Jægermester Trolle omtaler, at Ulvene var sammen Hun og Han; da Hannen ikke tager sig af Familien, er det Bevis paa, at der ikke var mange. Der havde været Par, der var kommet Unger og man fandt Hannen i samme Egn som Hunnen og Ungerne.

Ulven har ikke været talrig nok til at sætte noget Præg paa Jylland, og det har vistnok været ret sjældent at høre dens Tuden, naar sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede undtages. Brockdorff siger, at Jagtpersonalet er næsten mere hadet end Ulvene, hvilket bekræfter, at de store Jagter var ilde anset blandt Bønderne. De, der var plagede af Ulvene, bad om at faa afholdt Ulvejagter, men de fjernere boende Bønder var ikke meget villige til at hjælpe, da først Ulvene var blevet sjældnere; og det var egentlig ikke saa mærkeligt; mange Mil matte de trave og haarde Strabadser var de udsat for i de kolde Vinterdage og –nætter. Ved den foran omtalte Jagt ved Randers havde Bønderne fra de længst fjernede Sogne vel mindst fire Mil til Skydepladsen, og hjem skulde de jo igen. Paa den anden Side var der kun enkelte Steder i Landet, at der Aar efter Aar blev holdt Ulvejagter, Nordslesvig undtaget, og i de fleste Tilfælde varede Jagten kun en Dag. Og som sagt var det i Reglen efter Landboernes egen Opfordring, Jagterne blev holdt.

Rimeligvis har det ikke været Strabadserne ved Jagten, der fremkaldte Uvillien mod Jagtpersonalet. I Forvejen havde Bønderne ofte noget udestaaende med det fra Skovtyverierne, en Del af Personalet var uddannet paa Jægersborg, og derfra var det vant til at bruge baade Munden og Pisken overfor Bønderne, der mødte Klapperne, - ogsaa til selv at blive straffet med Hundepisken – og medens Sjællænderne tog dette som noget selvfølgeligt, kunde Jyderne daarligt finde sig i haard Behandling uden at svare igen paa samme Maade. Og endelig fik Udlændingenes Lampmanns og la Roches – haarde Optræden Bægeret til at flyde over.

For det store Vildt var Ulvene vistnok ikke meget skadelige; fra Nordslesvig, hvor der var flest, er der dog klaget, og Rathlou mente, at de i 1740 havde taget ligesaa meget Vildt som Vinteren, men Vinteren tog jo heller ikke meget paa hand Distrikt det Aar. Daavildt kunde man dog ikke have, hvor der var blot faa Ulve.

Det kan vel nok findes nærmere oplysninger om Ulven i Jylland ved at gennemgaa de gamle Tingbøger, som findes i betydeligt Tal, men der her gengivne Materiale er formentlig tilstrækkeligt til at vise, at den almindelige Mening om Ulven i Jylland maa revideres noget. Den Skade, Ulven anrettede, kunde være slem for den enkelte, som det gik ud over, men Ulven har vistnok haft nok saa stor Betydning gennem den Uvillie, Jagterne paa den fremkaldte, som gennem den Skade, den anrettede paa Kreaturerne.

Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske Dagbøger for Aarene 1658 – 1708

Udgivet 1846

Under 1695 side 304 skriver Jens Bricherod:

D. 4 (14) Jun. Der jeg om Eftermiddagen vaar hos Canc. – Raad Jespersen, kom en af Kongens Rytterbønder i Vendsyssel ind til ham og beklagede veemodigen, at en Ulv havde om Natten bidt ihiel for ham 5 Heste og Hopper. Som vaar alle de Bester, han havde. Og sagdes mig, at slige Klagemaal over den dem af Ulven paaførte Skade fra de arme Bønder ofte indkomme. Det er viselig at bejamre, at det gode Land, som for sin

Om den danske Ulv fra, "Vildtets og Jagtens Historie i Danmark 1985 af C. Weismann
Side 17 Danske Atlas 1763 Om Ulve
Side 23 Uddrag af Biskop Jens Bircherods Historisk – biographiske

Yneligheds og Frugtbarheds Skyld er snart den bedste Deel af Nørrejyland, skal med disse fordærlige Dyr saaledes være belastiget. – Vendsyssel haver i forrige Tider vaaren saa fuldt af stor Vildt, Hiorte, Daadyr og Raadyr, som nogen anden Provinds; men nu er det heel rart, nogle af det Slags Dyr der at antræffe; saa reen haver Ulven lagt dem øde.

Under 1705 side 469:

D. 11 Febr. Vores Stads – Medicus Dr. Chemnitius vaar hos mig post prandium, og havde allehaande at fortælle om en lystig Ulve – Jagt, som var holden hesteno die i Vendsyssel, hvilken han med andre flere her af Byen, havde været over at besku.

